

# **HWH för kvinnor – Missbrukarvård med medlevarskap som grund**

**Anna Moffett Spak var en av pionjärerna inom Halfway house i 60-talets Göteborg. En framsynt verksamhet med tro på människors förmåga. I februari 2013 avled Anna – engagerad in i det sista.**

Anna Moffett Spak och jag letar efter ett vitt hus. Kör upp och ner på smala branta vägar. Anna känner inte riktigt igen sig, hon har inte varit här på många år. Det är en strålande höstdag med rödgula lövhav längs dalen och froststråk på marken. Vi är i det forna textilriket, i Kinnahult i Sjuhäradsbygden.

Med lite hjälp hittar vi så småningom rätt. Det visar sig att huset är ommålat till lindblomsgrönt och ligger längst uppe vid skogsbrynet med utsikt över dalen. En tvåvåningsvilla med stor sluttande tomt, bryggstuga och lada.

I det här huset drev stiftelsen Halfway house, HWH, ett litet inackorderingshem för människor med missbruksproblem under 70- och 80-talen. Kollektivet byggde på medlevarskap och en tro på människors egen förmåga.

**HWH flyttade sin verksamhet till Göteborg 1992 och Anna Moffett Spak vill gärna återse platsen där hon inte varit på så många år. Här har hon tillbringat mycket tid, hon var en engagerad ordförande i stiftelsen och deltog flitigt i det praktiska arbetet.**

– I och med att jag blev pensionerad under tiden här och hade bil åkte jag ofta ut hit och hjälpte till med olika saker, berättar hon.

Vi gör vår resa i början av oktober. I slutet av månaden fyller Anna 90 år och strax därefter visar det sig att hon har långt gången cancer. Hon går bort i början av februari 2013.

Jag lärde känna Anna så sent som för några år sedan när jag fick i uppdrag av HWH:s styrelse att skriva en dokumentation om stiftelsens 40-åriga verksamhet. Jag intervjuar Anna i hennes kök och under många timmar berättar hon för mig om sitt arbete och om människor hon mött genom åren. Hon vill gärna diskutera aktuella socialpolitiska frågor och på köksbordet ligger böcker och artiklar som hon håller på att läsa.

**Anna engagerade sig i missbruksfrågor** redan på 50-talet när hon som advokat arbetade med personundersökningar åt Skyddsvärnet.

– Jag intervjuade några personer som hade åkt fast för narkotikabrott och som sedan kom att bli mina vänner. Då insåg jag att samhället bara såg dem som omöjliga människor, som värstingar. Man begrep inte ett dugg, man brydde sig varken om drogproblematiken eller om dem som råkade in i det.

Senare började hon arbeta som advokat på Göteborg Stads rättshjälpsanstalt, en kommunal instans som så småningom blev statlig och bytte namn till Allmänna advokatbyrån. Även där mötte hon många som for illa på grund av eget eller anhörigas missbruk och hon stred för dem i rätten.

**HWH:s verksamhet har förändrats genom åren** – men alltid byggt på samma grundtankar om medlevarskap och tro på människors inneboende kraft. Det hela började 1966 med att en grupp engagerade med Anna Moffett Spak i spetsen startade GFHL, Göteborgsföreningen för hjälp åt läkemedelsmissbrukare.

– Det fanns ett förhärlikande av ruset, en drogkultur som drog med sig många experimenterande unga människor. Där kände jag att vi gjorde nåt bra, vi var med om att bryta den förfärliga romantiseringen av knarkandet. Många levde så snäva och eländiga liv. Om man istället skapar ställen där människor kan mötas så väcker man viljan att utvecklas.

GFHL, som på riksplanet hette RFHL, blev en sådan mötesplats där icke-missbrukare stödde missbrukare. Man hade en positiv människosyn, en tro på den goda människan och på solidaritet. Anna Moffett Spak var en stark kraft, hon hjälpte tunga

missbrukare, fanns där och försökte lindra och skriva inlägg. Hon var också en förebild för unga studenter som aktiverade sig inom GFHL, en kurator, mamma och vän i en och samma person.

**Inom GFHL började man prata om** att starta ett kollektiv där missbrukare skulle kunna bo för att komma ifrån drogerna. Ett alternativ till anstalter och sjukhus – ett växthus i skyddad omgivning.

– Vi kände att vi måste göra något åt den bedrövliga situation som många missbrukare levde i. Och vi tyckte i 60-talets anda att det kunde vi väl klara – vi likaväl som någon annan. Men egentligen var vi fullkomliga amatörer.

För att få inspiration studerade de bland annat Halfway House-rörelsen i USA och Anna Moffett Spak och en god vän gjorde studiebesök hos en stiftelse utanför London som drevs av anglikanska nunnor. Där hade man tagit emot drogmissbrukare sedan flera generationer tillbaka och slussat ut dem till arbeten i omgivningen. En annan inspirationskälla var den skotske psykiatern Ronald Laing med sina idéer om kollektiv där alla levde tillsammans på samma villkor.

– Tanken var att vi skulle lära av varandra, vi skulle inte hålla på med det där med hjälpare och hjälpta.

**De hittade så småningom ett hus** att hyra i Sjövik, fyra mil nordost om Göteborg. GFHL:s medlemmar var där och rustade för att göra huset beboeligt. Man drog rör och vattenledningar, la takpannor, målade och tapetserade. Anna Moffett Spak minns att hon ägnade många lördagar åt att ringa runt och locka folk att följa med till Sjövik.

– Då gick "knarkambulansen", min knackiga Saab. Jag åkte runt och hämtade upp dem som ville följa med och så målade vi och grejade.

Under 1968 var huset klart för inflyttning och Jerk Rydberg anställdes som föreståndare. Han stod för mycket av de ideologiska tankegångarna. En viktig inspirationskälla var psykiatern Eric Bernes terapimetod transaktionsanalys och hans

bok Games people play (på svenska Så bär vi oss åt), som handlar om hur vi fastnar i olika roller och hur umgänget mellan människor kan bli till ett självuppfyllande rollspel.

**Det fanns inga förutbestämda regler** om hur kollektivet skulle skötas utan medlemmarna arbetade gemensamt fram rutiner. Huset värmdes med en kokspanna som eldades varje morgon och ytterdörren var alltid olåst. Man turades om att åka och handla och att sköta huset, bilen och trädgården. Dygnskostnaden var bara 17 kronor i början.

HWH:s kollektiv blev så småningom känt, folk sökte sig dit även från andra delar av landet. Huset i Sjövik var dock skruttigt och man började leta efter något mer varaktigt. Det blev villan i Kinnahult som kom att bli HWH:s bas under tjugo år. Tanken med att etablera sig just där var att människor skulle kunna slussas ut till jobb inom textilindustrin i trakten. I samband med flytten bildades en stiftelse och HWH blev ett hem för vård och boende.

**När vi nu kliver ur bilen i Kinnahult**, öppnas ett fönster på nedervåningen och en kvinna sticker ut huvudet och undrar vad vi vill. Hon motar ner två stora hundar som också vill se vilka vi är. Kvinnan berättar att hon och hennes man köpte huset för tjugo år sedan.

Vi blir inte inbjudna men får lov att gå runt och se oss omkring på tomten. Det är lite skräpigt och ovårdat och Anna rynkar pannan och säger att så var det inte på deras tid.

Medlevarskapet innebar att man skötte om hus och trädgård tillsammans; alltifrån att handla och laga mat till att klippa gräs, skotta snö, underhålla huset och sköta bilen. Huset rymde fyra eller fem inackorderade och personalen jobbade en och en i flerdagarspass. Det var många sysslor som skulle skötas,

Medan vi spankulerar runt huset berättar Anna om alla planer de hade med trädgården. Hon ville att man skulle använda sig av odlandets glädje i behandlingen, få saker att växa.

– Jag hade alla möjliga idéer, jag tänkte mig marken

terrasserad och att vi kunde odla amerikanska blåbär. Men jorden bestod av styv lera och det passar inte för blåbär. Ett annat projekt var att dränera huset med Anna Moffett Spak som arbetsledare. Hon åkte ut varje vecka och deltog entusiastiskt i grävarbetet.

**HWH:s kollektiv var under många år** könsblandat, men så småningom insåg personal och styrelse att det passade kvinnor dåligt. De for illa, de hamnade långt ner i hierarkin och utnyttjades av killarna – där liksom ute i samhället. Könsrollerna konserverades även på HWH. I mitten av 80-talet beslutades därför att kollektivet skulle inriktas på enbart kvinnor – vilket var ganska nytt i Sverige.

Tanken var att kvinnorna skulle få vara i fred på HWH för att komma underfund med sig själva och sina relationer, och stärka kontakten med sina barn. De flesta hade barn som var placerade mer eller mindre med tvång i fosterhem och mycket kretsade kring dem.

– Jag tyckte att det var så roligt att vi kunde göra Kinnahult till ett ställe för kvinnor och barn. Jag har nog pushat på där. Jag har alltid varit intresserad av det feministiska och sett hur social praktik ofta har definierats i manliga termer och efter manliga modeller. Det fanns inget som svarade upp mot vad kvinnor behövde.

**Anna berättar om hur hon i sitt arbete** som advokat sett hur många kvinnor "skåpades ut", myndigheterna lät dem gå på socialbidrag och gjorde inget åt deras verkliga problem. Somliga hamnade i en position där de var hälften sjukskrivna och hälften utanför samhället och dessa kvinnor var svåra att upptäcka.

HWH:s personal fick medel till ett tvåårigt projekt för att utveckla sin arbetsmetod i samarbete med en forskare. Det innebar bland annat att de skrev dagbok över dagens händelser och att de mer strukturerat diskuterade sitt sätt att arbeta. De flesta av kvinnorna hade ingen sysselsättning utanför kollektivet och tillvaron på Kinnahult handlade om att få

ordning på sitt liv och vända dygnet rätt. Middagen var en naturlig mötesplats och mycket tid gick åt till samtal – samtal som ofta uppstod i stunden utifrån kvinnornas behov.

**Evalena von Hausswolf var anställd** på Kinnahult under den här tiden. Hon tycker att det har varit mycket berikande att få vara med om alla många och långa förändringsprocesser som skett på Kinnahult.

– Kvinnorna har själva fått ta ansvar, fått växa i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar och vi har funnits där och delat det. Och det har varit otroligt häftigt att se att även om de har varit långt under isen, kunde de ta sig igenom det och hitta in i samhället igen, konstaterar Evalena. En av dem är Ingela Almqvist som idag arbetar som socialsekreterare sedan fjorton år tillbaka. Hon kom till HWH som strulig tjugoåring och kom att bo kvar i flera år. Hon säger att hon fick en kärleksfull grund på Kinnahult, en trygg tid i lugn och ro med drogfrihet. Hon minns att en i personalen en gång frågade: "Varför lever du så destruktivt?" Men Ingela visste inte vad destruktiv betydde utan fick gå och slå upp det.

– De frågade så mycket att det väckte tankar i en. Inte på ett dömande eller tillrättavisande sätt utan genom kärleksfulla diskussioner. De försökte utveckla ens eget sätt att vilja leva.

**HWH Kinnahults kvinnoprojekt blev känt** nationellt och personalen inbjöds att hålla föredrag om sitt arbete. Under 80-talet började det växa fram en medvetenhet om att missbrukande kvinnor hade andra behov än män och EWA-mottagningen öppnade i Stockholm 1981 – den första i världen som specialiserade sig på kvinnor. 1990 startade Sofia behandlingshem i Malmö.

Det har gjorts vetenskapliga studier om båda dessa, men ingen om HWH. Eftersom HWH var en liten verksamhet med få anställda och styrelsen var ideell fanns ingen tid över att bedriva någon forskning eller systematisk uppföljningen av resultaten.

HWH:s pionjärarbete har därför inte heller fått så stor uppmärksamhet som det borde ha fått.

**1992 beslutade HWH att stänga hemmet** i Kinnahult. Det fanns flera skäl, den ekonomiska krisen gjorde att kommunerna drog ner på sina placeringar och huset krävde mycket arbete. Det funkade inte heller i längden att ha ett kollektiv ute på landet när kvinnorna hade sina flesta kontakter i stan.

På hösten samma år startade HWH i stället en dagverksamhet för missbrukande kvinnor i Göteborg. En strukturerad daglig tillvaro där kvinnorna arbetade med textilt arbete, som vävning och sidenmåleri och där man samlades kring den gemensamma lunchen. Tanken var att hjälpa kvinnorna att få ordning i sin ofta röriga tillvaro. Få stöd i att laga mat, värna om sin hälsa, klara ekonomin och upprätthålla goda relationer till barn, familj och myndighetspersoner.

**Det fanns ett kontor där kvinnorna kunde** dra sig undan och ringa eller använda datorn för egna ärenden. HWH ordnade också undervisning i samarbete med Kvinnofolkhögskolan, bland annat i matte, datakunskap, svenska och träslöjd och kvinnorna fick hjälp med praktikplatser, skyddade arbeten eller att etablera kontakt med folkhögskolor.

En grupp kvinnor arbetade mycket med sidenmåleri och började så småningom sälja sina produkter i samband med att HWH var ute och pratade om sin verksamhet. De startade Ateljé Trädet, ett projekt inom HWH som så småningom blev ett socialt kooperativ som knoppades av och flyttade till egna lokaler på Hisingen där det fortfarande finns kvar.

**Missbrukarvården har förändrats mycket** sedan GFHL startade sitt första kollektiv i Sjövik 1968. Få, om ens någon verksamhet har lyckats överleva så länge som HWH. Under 60-talet fanns ingen specialiserad behandling mot missbruk men under 70-talet började det växa fram olika typer av vård. Under 80-talet satsades mycket statliga pengar på narkomanvård i hiv-epidemins spår och behandlingshemmen blev allt fler. Men så kom den ekonomiska krisen i början av 90-talet och många

hem fick läggas ner.

När det kommunala köp- och säljsystemet infördes i slutet av 90-talet förändrades värden igen. Många kommuner hade ägt egna behandlingshem men flertalet av dem lades ner eller gick över i privat ägo eller i stiftelseform. Kommunerna satsade allt mer på öppenvård i egen regi och i samband med finanskrisen 2008 drog de återigen ner på sina placeringar.

Det drabbade HWH hårt eftersom allt färre kvinnor placerades inom dagverksamheten. 2009 – efter 40 år – fanns ingen annan möjlighet än att lägga ner. HWH, med sin förhållandevis blygsamma verksamhet, få anställda och ideellt arbetande styrelse, hamnade i kläm mellan stora vårdkoncerner och kommunernas egna enheter.

**Anna Moffett Spak har varit en centralfigur** inom HWH under alla dessa år. Hon har hjälpt till med praktiska göromål, använt sin juridiska kompetens till att utforma skrivelser och funnits som stöd för personalen.

Hon är stolt över vad de har åstadkommit och glad över att HWH genom alla år lyckades hålla fast vid de ursprungliga idéerna om medlevarskap och att låta människor växa på sina egna villkor. Det var svårt för henne att acceptera att HWH måste läggas ner.

– Usch vad det var tråkigt! Jag tycker fortfarande att de idéer som HWH stod för är alltför bra för att bara försvinna. Det har inte funnits någon period som varit så nyskapande, nytänkande och entusiasmerande som 60- och 70-talen. Det fanns en människokärlek, ett accepterande av oss människor såsom vi är och att alla har något att ge. 1900-talet var vansinnigt roligt!

*Text och bild: Helena Östlund*

Tillägg: Anna Moffett Spak hann ta del av ett utkast till artikeln, när jag hälsade på henne på Bräcke Hospice en vecka innan hon gick bort. Hon var trött, jag läste texten högt och hon nickade godkänt. När jag gick, vinkade hon och sa: "Vi ses snart!"

Anna Moffett Spak var engagerad i mycket, bland annat grundandet av Kvinnofolkhögskolan i Göteborg. Hon var aktiv i Svenska Kvinnors Vänsterförbund och i föreningen Boihop som arbetar med att skapa kollektiva boendeformer. 2006 gav hon ut boken *Vattenvägar*, om livet på vattnen i och runt Göteborg på Kabusa böcker.

<http://ateljetradet.blogspot.se/>

Ateljé Trädet är ett socialt arbetskooperativ, dvs en deltagarstyrd verksamhet som även handleder personer på arbetsträning. Tar också emot förbokade grupper, som vill prova på att måla själva.